

ШКОЛА СИСТЕМАТИЗАТОРА

Комбінування загальних визначників часу та рас, етнічних груп і народів з основними класами таблиць УДК

Відображення хронологічних меж змісту видання в УДК позначаються за допомогою знака "..." (лапки) із загальних визначників часу (ЗВч) (Таблиця 1g) відповідно до дат, періодів або інших аспектів часу. Вони не відображають дату публікації документа, що є предметом каталогізації. Основою для відліку часу є християнський (григоріанський) календар, але інші (нехристиянські) хронологічні системи також знайшли своє місце у класах 68 та 69, як і часові поняття, наприклад пори року, сезони, геологічний час.

Запис нотацій. У позначенні календарної дати (див. нижче: Позначення дат) крапка відокремлює елементи різного часового значення (рік, місяць, день). В інших випадках крапка ставиться після кожної третьої

цифри, як це характерно для нотацій УДК. Неієрархічну нумерацію вводять за допомогою # (знак "решітка") або * (знак "астериск"), наприклад у ЗВч "327" для місяців року. Слід використовувати лише арабські цифри, наприклад ММ необхідно записати як "2000".

Порядок застосування. Визначник часу зазвичай розміщується після основного індексу, але оскільки знак "..." (лапки) парний, він дає змогу здійснити інверсію або інтеркаляцію елементів індексу. Наприклад, "Освіта XI ст." може бути позначена як 37"10", але якщо під час систематизації (для картотек) надаємо пріоритет хронологічному аспекту, тоді запис буде "10"37. У межах власне визначника часу елементи розміщують у порядку зменшення їхнього

хронологічного значення. *"Будь ласка, зверніть увагу, що рекомендовано уникати використання інтеркаляції в онлайн-середовищі, оскільки вона створює проблеми аналізу індексів УДК. Де б не застосовувався такий підхід, усі знаки (у тому числі крапка) мають зберігатися"* (з відповіді Аїди Славик, головного редактора Універсальної десяткової класифікації (Консорціум УДК, Гаага (Нідерланди)). Якщо в електронному чи картковому каталозі робите індекс УДК з інтеркаляцією, то обов'язково потрібно зазначити і правильно побудований.

Дохристиянська та християнська ери. Дати до н. е. (до нашої ери, до християнської ери) та н. е. (нашої ери, християнської ери) відрізняються приєднанням знака "мінус" (-), який розміщується перед датою, наприклад: "-1300" 1300-й рік до н. е. Коли поєднуємо хронологічні межі до нашої ери, то знаки зберігаються, наприклад: 94(34)"-1300/-0500" Ранньоведичний (індо-арійський) період, 1300—500 рр. до н. е. За бажанням перед датою можна розміщувати знак "плюс" (+) (зазвичай він не ставиться), який позначатиме нашу еру, наприклад: "+0043" 43-й рік н. е. Такий метод розрізнення ер необхідно використовувати лише у випадку, коли посилання на обидва види дат можуть збігатися, наприклад: 94(34)"-0150/+0300" Розквіт малих королівств (царств), індогрецькі правителі, центральноазіатські правителі, царство Сунга, 150 р. до н. е. — 300 р. н. е. Знаки "-" та "+" можна використовувати без дат для позначення дохристиянської та християнської ер.

Століття. Десятиліття. Століття та десятиліття можна позначати за допомогою двох і трьох цифр відповідно, наприклад: "07" 700-ті рр. (неконкретна дата, VIII ст.); "20" 2000-ні рр. (неконкретна дата, XXI ст.); "196" 1960-ті рр. (1960—1969 рр.), наприклад: 75.071.1(477)"196" Українські художники-шістдесятники.

Періоди часу. Періоди кількох століть, десятиліть або років можна позначати за допомогою початкових і кінцевих цифр дати, використовуючи знак поширення — навкисну риску /. Коли одну з обмежувальних дат не наведено, то відсутня дата позначається трьома крапками, наприклад: 94(100)".../19" Світова історія до кінця XX ст.

В окремих основних класах є спеціальні визначники (СВ) для періодів (фаз розвитку), які позначаються за допомогою апострофа '01/'06. Вони чітко не окреслюють межі часу, проте потрібні для побудови індексу, наприклад 82'06 Сучасний період не обмежує поняття хронологічно, тим паче, що не всі періоди зазначені у СВ 82 класу (фахівці УДК зауважили про це Консорціуму УДК на конференції у Лондоні (2017), тому найближчим часом ці СВ переглядатимуть). Отже, якщо є кілька періодів у літературі, то можна використовувати як СВ, так і чіткі хронологічні межі, наприклад:

— поділ літератури за СВ:

Українська класична література 821.161.2
Українська сучасна література 821.161.2'06

— поділ літератури з використанням ЗВч:

Українська література до XX ст. 821.161.2".../19"
Українська література після XX ст. 821.161.2"19/...."

— ще варіант:

Українська дореволюційна література 821.161.2".../1917"
Українська радянська література 821.161.2"1917/1991"
Українська сучасна література 821.161.2"1991/...."

Обраного варіанта побудови індексів УДК потрібно дотримуватися і надалі при систематизації.

Загальні визначники рас, етнічних груп і народів (ЗВр) (Таблиця 1f). Використовуються для позначення етнічних та національних аспектів народів, представлених основним індексом УДК, наприклад: 398(=161.2) Український фольклор. Утворюються із загальних визначників мов (Таблиця 1c) за допомогою розміщення їх у круглих дужках, що також дає змогу чіткіше відрізнити мовно-культурні групи, наприклад: (=112.2) Німецькомовні народи (як протиставлення німецькій мові). Система розподілу загальних визначників рас, етнічних груп та народів подібно до визначників мови стане в пригоді для класифікування мовно-культурних груп (англосакси, іспаномовні племена тощо), але вона не зручна для позначення фізичного розмежування етнічних груп. П'ять фізично (генетично) визначених людських рас, відомих біологічній та медичній наукам, представлено в підрозділі (=01), тоді як похідні індекси (=1/=8) обмежуються мовно-культурним контекстом. Для спеціальної антропогеографії як основної теми потрібно використовувати 572.9 клас.

Політична національність (громадянство держави) також може бути позначена насамперед за допомогою комбінування ЗВр та Загальних визначників місця (Таблиця 1e) — (=1:4/9), але для певних понять достатньо використовувати власне визначники місця. Якщо надаєте перевагу застосуванню місця й народу окремо, тоді, відповідно до правила, спочатку має розміщуватися ЗВр народу (порядок розміщення має бути від окремого до загального): 398.21(=511.141)(477) Народні казки угорців, що мешкають в Україні (тобто угорці, які є громадянами України).

Однак УДК уможливує і таке рішення. Якщо "угорський" стосується угорських етнічних меншин, що мешкають в Україні, тоді можна використати індекс (=1:...), наприклад: 398.21(=1:477=511.141) тощо.

Порядок застосування

Загальні визначники етнічних груп зазвичай приєднуються до основного індексу УДК. Якщо необхідно згрупувати документи про окремі етнічні групи або народи, визначники рас, етнічних груп та народів (для картотек) можна розміщувати всередині або навіть на початку складного індексу. *Нагадування:* для систематичного каталогу перевага надається правильній побудові індексу для подальшого аналізу індексів УДК у світі; для детальнішого пошуку слід використовувати фасетну класифікацію.

Валентина Муравйова,

завідувач відділу класифікаційних систем
Книжкової палати України

Вікторія Солодовнік,

старший науковий співробітник відділу
класифікаційних систем Книжкової палати України